

*БЕЙКУН Андрій Леонардович,
кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії правового забезпечення військ (сил)
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського*

КОДИФІКАЦІЯ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НАПРЯМ СПРИЯННЯ МЕТОДОЛОГІЧНО-ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ ЗАСАД ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ідеї необхідності кодифікації аграрного законодавства обговорюються серед наукового суспільства юристів-аграрників вже майже на протязі двох десятиріч [1]. Проте, за окремими винятками, проблема зводилась до констатації необхідності прийняття кодексу та висвітлення ряду передумов. Винятком з цього правила можна було вважати два-три проекти, зокрема, проект Аграрного (Сільськогосподарського) кодексу, що був розроблений авторським колективом під головуванням В.З. Янчука [2, С. 11-16]. Проте, у всіх без винятку проектів наголос був зроблений на правосуб'єктність різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі. І, на жаль, всі вони являли собою більш-менш вдалу компіляцію сукупності чинних на той час законів України: «Про власність», «Про підприємства в Україні», «Про підприємництво», а також галузевих актів законодавства з питань підприємницької діяльності в аграрному секторі, зокрема, законів «Про сільськогосподарську кооперацію» та «Про селянське (фермерське) господарство». Але з прийняттям Господарського кодексу та введенням у дію оновленого Цивільного кодексу, це питання взагалі було знято. Мотивацією слугувало те, що питання господарської діяльності, у тому числі і в аграрному секторі, більш-менш повно врегульовані зазначеними нормативно-правовими актами, а суб'єкти господарювання як в аграрному секторі, так і в інших галузях, мають однакові організаційно-правові форми (за винятком, хіба що, фермерського господарства) [3]. Отже, проект Господарського кодексу був і пріоритетним, і майже автентичним за змістом (в частині визначення та

регулювання діяльності господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм) з аналогічними положеннями проекту Аграрного кодексу. Тому цілком закономірно, що у зв'язку з його прийняттям про проект Аграрного кодексу на певний час просто забули (дійсно, не «городити» ж цілий кодекс заради організаційно-правових особливостей утворення та функціонування тільки фермерського та особистого селянського господарств). Можливо, така апатія законотворців зумовлювалась, не в останню чергу, відсутністю поглядів на будь-яку іншу конструктивну модель зазначеного кодифікованого акту.

У зв'язку з перспективами кодифікації аграрного законодавства існують труднощі і об'єктивного характеру. Як відомо, аграрне законодавство є, з одного боку, найбільш динамічною галуззю національного законодавства, оскільки предмет правового регулювання складають динамічні суспільні відносини, а з іншого - такою, що врегульована безсистемно. Фактор безсистемності опосередковується, зокрема, тим, що правового регулювання потребують багатоаспектні відносини, у тому числі і ті, яких до аграрних можна віднести досить умовно (наприклад, правове регулювання інвестиційної діяльності або правове регулювання використання, охорони і відтворення природних ресурсів в аграрному секторі). Варто врахувати і те, що надмірна динамічність нормативної бази опосередковується, у тому числі, і хронічною необхідністю вдосконалення управлінської структури Міністерства аграрної політики та продовольства України і його регіональних (місцевих) структурних підрозділів (як раніше: Міністерства сільського господарства та продовольства, Міністерства агропромислового комплексу, Міністерства аграрної політики) [4, С. 115-119].

Реформування управлінської структури аграрного сектору держави йшло поряд із організаційними реформами самої галузі, які, до того ж, були перманентними. Все це, природно, позначилось і на надмірній кількості галузевих нормативно-правових актів різного рівня юридичної «ваги». Однак, як свідчить статистика, переважна більшість з них є підзаконними. Аграрні ж

закони, яких більше сотні, є за замістом переважно декларативними. Крім того, значна кількість їх була прийнята або у перші роки існування незалежної держави, або на протязі «аграрно-законодавчого буму» 1999-2003 років, природно, з врахуванням тих суспільно-економічних відносин, які склалися на час їх прийняття. Особливістю аграрного законодавства є ще й те (крім, само собою зрозумілої внутрішньої суперечливості), що нормативно-правові акти, насамперед, закони, які втратили сенс de-facto, просто перестають «помічати». Отже, відсутність кодифікованого акту для будь-якої галузі не вада сама по собі, проте аграрне законодавство потребує його, як здається, найбільше. Така «стратегічна невизначеність» породжувала у науковців відповідні похідні питання правового регулювання функціонування галузі досить широкого спектру: від «місця» в аграрному секторі тієї чи іншої господарюючої організаційно-правової форми до природно-ресурсного забезпечення суб'єктів господарювання [5-9].

Що ж стосується оновленої структурної моделі майбутнього проекту кодексу, то вона майже «лежить на поверхні».

Виключно (або переважно) аграрним законодавством охоплюється регулювання відносин у тваринництві, рослинництві (в тому числі лісовому насінництві та вирощуванні наркотичної сировини для фармацевтичних і інших промислових потреб), племінній справі, ветеринарній медицині, бджільництві, виробництві рибної продукції тощо. Природно, що ці галузі аграрного права врегульовані більш-менш (або, навіть, цілком) досконалими законами та іншими нормативно-правовими актами. Разом з тим, кодифікація зазначеного нормативного масиву, як вбачається, не потребуватиме заперечень.

Крім того, як вбачається, окремою змістовною частиною майбутнього кодексу слід ввести правове забезпечення екологічної політики держави в аграрному секторі (або, краще – в агропромисловому виробництві). Беззаперечно, насамперед, нагальною є потреба здійснити теоретичне моделювання та узагальнення методологічно-правової концепції впровадження наукових засад екологічної політики у сферу агропромислового виробництва,

яка (політика) може бути визначена як цілісний організаційно-правовий комплекс заходів уповноважених державних органів, господарюючих в аграрному секторі суб'єктів різних організаційно-правових форм та форм власності, громадських об'єднань та громадян по забезпеченню екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища у процесі функціонування галузевих суб'єктів. Окремим аспектом при цьому слід виділити правовий механізм набуття у власність земель та позбавлення цього титулу господарюючих суб'єктів з точки зору збалансованості природокористування. Взагалі, як вбачається, проблематика охорони, відтворення та використання природних ресурсів в аграрному секторі, зокрема, така важлива його складова, як - розвиток інституту захисту права власності на природні ресурси суб'єктів господарювання в аграрній сфері повинна бути відображена у кодексі досить змістовно.

Варто подумати і про введення у проект положень щодо універсального механізму правового регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення та земель інших категорій, на яких розташовані об'єкти, що забезпечують функціонування агропромислової інфраструктури.

Відповідно, дослідження потребуватимуть такі аспекти:

1. Загальні правові засади у сфері використання, відтворення та охорони природних ресурсів в аграрному секторі.
2. Загальні теоретико-правові проблеми використання окремих природних ресурсів в аграрному секторі.
3. Існуюча правова проблематика та засади відтворення базових природних ресурсів в аграрному секторі.
4. Правова охорона окремих природних ресурсів в аграрному секторі.
5. Система, структурно-функціональний аспект та компетенція уповноважених органів, що регулюють відносини з використання, відтворення та охорони природних ресурсів.

Отже, не можна вважати прийнятною ситуацію, при якій відсутні комплексні та структуровані механізми регулювання базових відносин в

аграрній сфері. Недоліки аграрного законодавства, які всім відомі, як вбачається, в певній мірі обумовлюють як сучасні проблеми аграрної правотворчості в Україні, так і перебіг кризових явищ в аграрній сфері та економіки держави в цілому. І навіть концепція прийняття Аграрного кодексу практично ще не має свого належного теоретичного обґрунтування і розвитку.

Використані джерела:

1. Павлович З.А. Проблеми розвитку законодавства про агропромисловий комплекс України / З.А Павлович // Аграрне законодавство України: проблеми ефективності. - К.: Наукова думка, 1998.- С. 197-230. Онищенко Н.М. Систематизація законодавства та генеза корпоративних норм в Україні / Н.М. Онищенко // Правова держава. - К., 1998. - Вип. дев'ятий. - С. 127-130. Семчик В. Аграрная политика и аграрное законодательство / В.И. Семчик, А.А. Погребной // Юридический вестник. - 1995. - № 1. - С. 72-76. Бичкова Ц. Регулювання сільськогосподарської діяльності і співвідношення цивільного та аграрного законодавства / Цецилія Бичкова // Право України. - 1996. - № 7. - С. 38-43.
2. Аграрне законодавство України / за ред. В.В. Янчука - К.: Юрінком. - 1996. - Вип. 1. - С. 11-16.
3. Тернівський Т. Чи можна продовольчу безпеку держави забезпечити лопатою та граблями? / Тарас Тернівський // Агробізнес сьогодні. – 2014. - № 1-2 (272-273). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2012-12-28-14-20-29/2023-2014-02-17-10-37-52.html>
4. Бейкун А. Управлінсько-правові аспекти формування та розвитку державної природноресурсової політики / А.Л. Бейкун // Право України. - 2006. - № 10. - С. 115-119.
5. Коваленко Т. Фермерські господарства: правове регулювання відновлення платоспроможності та банкрутства / Тетяна Коваленко / Агробізнес сьогодні. – 2012. - № 13 (236). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-05-40/1152-2012-07-11-09-41-58.html>
6. Коваленко Т. Правові питання створення фермерського господарства / Тетяна Коваленко / Агробізнес сьогодні. – 2013. - № 20 (267). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-05-40/1867-2013-11-06-10-15-53.html>
7. Підтримка сільськогосподарських товаровиробників: новели правового регулювання / Агробізнес сьогодні. – 2012. - № 4 (227). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-05-40/900-2012-03-02-13-20-15.html>
8. Кубай Т. Всім назад у колгосп, чи нова формула сільгоспкооперативу / Тіна Кубай / Агробізнес сьогодні. – 2013. - № 6 (253). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-05-40/1524-2013-04-17-09-14-09.html>
9. Струць М. Проблемний законопроект / Микола Струць / Агробізнес сьогодні. – 2011. - № 10 (209). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-05-40/419-2011-05-24-09-28-46.html>